

Urszula Ordon
Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie

Wykorzystanie metod aktywizujących przez nauczycieli przedszkoli i klas I–III – raport z badań

Research Findings Pertaining
to the Use of Activating Methods
by Pre-school Teachers in Years I–III

Wstęp

W obecnie funkcjonującym systemie edukacyjnym poszukuje się optymalnych metod pracy z dzieckiem umożliwiających pełne wykorzystanie jego potencjału rozwojowego oraz skuteczną i atrakcyjną organizację procesu dydaktyczno-wychowawczego, sytuujących dziecko jako podmiot i aktywnego współuczestnika działań edukacyjnych. Ekspozuje się zmianę systemu pracy nauczyciela z uczniem – od tradycyjnego, opartego przede wszystkim na przekazie wiedzy i kontroli, do bardziej otwartego i przyjaznego dziecku. Istotę kształcenia, jak pisze A. Marszałek¹, upatruje się w powszechnej aktywizacji uczniów. Zgodnie ze współczesnym stanem wiedzy psychologiczno-pedagogicznej, materiał nauczania podany w gotowej formie w niewielkim stopniu aktywizuje uczniów i nie sprzyja podnoszeniu efektywności przyswajania wiedzy.

¹ A. Marszałek, *Metody aktywizujące w kształceniu*, [w:] *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, Warszawa 2004, s. 210.

W wielu opracowaniach naukowych podkreśla się, iż szczególnie ważny jest sposób pracy z dzieckiem na poziomie edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej. Etap ten uznawany jest za szczebel propedeutyczny, przygotowujący do systematycznej nauki w dalszych klasach szkoły podstawowej. Swoistość procesu kształcenia w tym okresie polega, w ujęciu Jolanty Karbowniczek, na holistycznym, wielokierunkowym i bogatym w treści systemie nauczania i uczenia się. Ten wyjątkowo sensorywny etap edukacyjny określa się następująco: „Edukacja ta odnosi się do szczególnej elastyczności psychiki dziecka w tym wieku. Okres wczesnoszkolny to czas kształtowania kariery edukacyjnej człowieka, jego przyszłej pozycji społecznej, motywacji do nauki oraz trudnej sztuki wyboru wartości, w wyniku czego uczniowie zaczynają funkcjonować w realnym świecie zewnętrznym”².

Na poziomie edukacji elementarnej mamy do czynienia z intensywnym kształtowaniem się osobowości i charakteru jednostki. Ważnym zadaniem nauczyciela staje się właściwy dobór treści wychowawczych i odpowiedni sposób ich realizacji, a zatem dobór adekwatnych metod. Jak wykazuje analiza literatury przedmiotu oraz praktyka pedagogiczna, obok tradycyjnych metod kształcenia w procesie edukacyjnym w przedszkolu i w klasach I–III, pełne uzasadnienie znajduje wykorzystywanie metod aktywizujących.

Pojęcie, klasyfikacja i walory metod aktywizujących

Współczesna szkoła posługuje się różnorodnymi sposobami pracy dydaktyczno-wychowawczej. Cz. Kupisiewicz definiuje metodę nauczania jako „[...] celowo i systematycznie stosowany sposób pracy nauczyciela z uczniami, umożliwiający uczniom opanowanie wiedzy wraz z umiejętnością posługiwania się nią w praktyce, a także rozwijanie zdolności i zainteresowań poznawczych”³. Metody nauczania są więc celowo i systematycznie wykorzystywanymi sposobami pracy nauczycieli, których zadaniem jest wdrażanie dzieci do opanowania jak największej ilości informacji i umiejętne zastosowanie jej w codziennej rzeczywistości szkolnej i pozaszkolnej. Metody nauczania są ważnym elementem w procesie rozwijania wiedzy, zdolności i zainteresowań poznawczych uczniów. I. Adamek⁴ zauważa, iż są one wyznacznikiem efektywności nauczania, a także jego atrakcyjności.

We współczesnej edukacji wysoką rangę nadano idei podmiotowości oraz kreatywności. Dokonując wyboru metod pracy dydaktyczno-

² J. Karbowniczek, *Zintegrowana edukacja wczesnoszkolna z językiem angielskim*, Warszawa 2012, s. 7.

³ Cz. Kupisiewicz, hasło: *Metody nauczania*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna*, Warszawa 1993, s. 352.

⁴ I. Adamek, *Podstawy edukacji wczesnoszkolnej*, Kraków 1997, s. 64.

-wychowawczej – jak słusznie zauważa J. Karbowniczek⁵ – za naczelne należy uznać metody aktywizujące, twórcze. Pełnią one szczególną rolę w nauczaniu młodszych dzieci, mimo iż tradycyjnie odnosiły się do nauczania na wyższych etapach kształcenia. Potrzebę aktywizowania dziecka w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym podkreślają L. Wiatrowska i H. Dmochowska. Autorki piszą, iż „[...] we wszystkich działaniach edukacyjnych wynikających z funkcji pełnionych przez przedszkole nauczyciel powinien uwzględniać aktywność dziecka, jego nieustającą potrzebę poszukiwania, odkrywania, poznawania oraz doświadczania otaczającej rzeczywistości”⁶.

Pojęcie „metody aktywizujące” autorzy literatury przedmiotu coraz częściej odnoszą do metod pracy na wszystkich poziomach edukacyjnych. Metody te, stosowane w procesie edukacyjnym w przedszkolu i w klasach I–III, niosą wiele korzyści dla dzieci, a także dla samego procesu edukacyjnego. Przede wszystkim podnoszą efektywność kształcenia, poprawiają skuteczność przekazywania treści, uatrakcyjniają przebieg zajęć, ułatwiają zdobywanie wiadomości i kształtowanie umiejętności. Łączą proces edukacyjny z zabawą, oddziałują na jego atrakcyjność, wzbudzają motywację do działania. Pozwalają aktywizować dziecko, zapewniając wysoką jakość kształcenia. W obliczu dokonujących się przemian, w sytuacji obniżenia wieku rozpoczynania nauki przez dzieci potrzeba aktywizowania dzieci w procesie edukacyjnym nabiera szczególnego znaczenia.

B. Kubiczek⁷ wyróżnia pewne cechy odróżniające metody aktywizujące od tradycyjnych, wskazując na:

- podmiotowość – uczniowie stanowią podmiot w procesie edukacyjnym, współdecydują o treściach, formach i przebiegu procesu edukacyjnego;
- zaspokajanie indywidualnych potrzeb – dzieci uczą się tego, co zaspokaja ich potrzeby rozwojowe;
- kontrakt – treść i forma uczenia się jest ustalana z nauczycielem na drodze negocjacji w formie kontraktu;
- odpowiedzialność – uczestnicy procesu edukacyjnego biorą współodpowiedzialność za efekty uczenia się;
- komunikację – członkowie wykorzystują w procesie edukacyjnym wielostronną komunikację;
- doświadczenie – uczenie się jest wynikiem doświadczenia bieżącego i porządkowania doświadczenia przeszłego;

⁵ J. Karbowniczek, *Zintegrowana edukacja wczesnoszkolna z językiem angielskim*, dz. cyt., s. 53.

⁶ L. Wiatrowska, H. Dmochowska, *Dojrzałość szkolna dzieci a ich gotowość do nauki*, Kraków 2013, s. 135.

⁷ B. Kubiczek, *Metody aktywizujące. Jak nauczyć uczniów uczenia się?*, Opole 2007, s. 80–81.

- rolę nauczyciela – pełni on rolę koordynatora i organizatora aktywności dziecięcej, współpracującego z grupą.

Metody aktywizujące⁸, zwane często metodami aktywnymi, metodami poszukującymi, metodami problemowymi, nauczaniem aktywizującym czy aktywizacją, stanowią taki rodzaj działania, sposobu pracy i nauczania, którego efektem jest aktywne dziecko – uczeń, czyli podmiot naszych oddziaływań. W ujęciu I. Adamek metody aktywizujące to takie, które „[...] umożliwiają uczniom samodzielne poszukiwanie wiedzy w toku własnej, wielostronnej aktywności, wywołanej sytuacją zadaniową lub problemową”⁹. Pojęcie metod aktywizujących wiąże się z terminem „aktywność”, którą M. Tyszkowa uważa za „podstawową właściwość istot żywych, sposób ich istnienia”¹⁰.

Aktywność definiowana jest również jako ogół czynności podejmowanych przez jednostkę oraz jej indywidualną właściwość, wyróżniającą daną jednostkę wśród innych ze względu na dużą częstotliwość oraz znaczną intensywność podejmowanych działań. K. Rau oraz E. Ziętkiewicz twierdzą, iż głównym zadaniem metod aktywizujących jest stawianie ucznia w takiej sytuacji, aby odczuwał potrzebę podejmowania samodzielnych działań, jakich od niego oczekujemy, i aby nabywał umiejętności współdziałania w grupie, co jest szczególnie przydatne w życiu dorosłym¹¹.

Wśród metod aktywizujących E. Wójcik¹² wyróżnia metody odnoszące się do różnych płaszczyzn komunikacji. Są to:

- metody ułatwiające zrozumienie tematu – pobudzające do przemyśleń i dyskusji, oraz takie, które wywołują wzrost zainteresowania tematem;
- metody dotyczące płaszczyzny osobowej „ja” – pomagające zrozumieć siebie, własne przeżycia, własną sytuację, swoje możliwości i trudności oraz ułatwiające uczestnikom wyrażanie swoich poglądów i życzeń w obecności innych ludzi;
- metody dotyczące płaszczyzny kontaktów, relacji międzysobowych – wyrażające się tworzeniem atmosfery zaufania, a nie konkurencji, ułatwiające lepsze poznanie się, rozumienie i nawiązywanie kontaktów.

W literaturze przedmiotu funkcjonuje wiele klasyfikacji metod aktywizujących. Czytelny i wyrazisty ich podział przedstawiła J. Krzyżew-

⁸ Na ten temat por.: A. Jacewicz, *Metody aktywizujące i wspierające edukację dzieci w wieku przedszkolnym*, Białystok 2011; *Wybrane aspekty procesu kształcenia w reformującej się szkole*, (red.) E. Smak, K. Wereszczyńska, M. Ganczarska, Opole 2011; *Zreformowana wczesna edukacja – od refleksji ku działaniom nauczyciela*, (red.) M. Nowicka, Warszawa 2005; D. Bernacka, *Od słowa do działania. Przegląd współczesnych metod kształcenia*, Warszawa 2001; E. Wójcik, *Metody aktywizujące w pedagogice grup*, Kraków 2000 i in.

⁹ I. Adamek, *Podstawy edukacji wczesnoszkolnej*, dz. cyt., s. 64.

¹⁰ M. Tyszkowa, *Aktywność i działalność dzieci i młodzieży*, Warszawa 1990, s. 6–22.

¹¹ K. Rau, E. Ziętkiewicz, *Jak aktywizować uczniów. Burza mózgów i inne techniki w edukacji*, Poznań 2000, s. 8.

¹² E. Wójcik, *Metody aktywizujące w pedagogice grup*, dz. cyt., s. 9.

ska¹³. Autorka wyróżniła bowiem metody: integracyjne, hierarchizacji, twórczego rozwiązywania problemów, dyskusyjne, ewaluacyjne, grupowego podejmowania decyzji, planowania, diagnostyczne, gry dydaktyczne, metody przyspieszonego uczenia się. Zadaniem nauczyciela, w przekonaniu autorki, jest tworzenie zróżnicowanych sytuacji opartych na przeżyciu – wywołującym samodzielność, inicjatywę i aktywność. Z kolei, przywołane już w opracowaniu K. Rau i E. Ziętkiewicz, kierując się w swych rozważaniach założeniem, iż „[...] człowiek przychodzi na świat jako osoba aktywna”¹⁴, wyróżniły takie metody aktywizujące, jak: burza mózgów, mapa pojęciowa, piramida priorytetów, metoda przypadków, linia czasu, dyskusja dydaktyczna, metaplan, „za i przeciw”, metoda projektu, symulacje, poker kryterialny, gry planszowe, sesje bierz i daj, stacje zadaniowe, drama, grupy zadaniowe. Interesującą klasyfikację przedstawiła D. Bernacka, która wskazała osiem grup metod: metody integrujące grupę, metody (strategie) nauczania i uczenia się w małych grupach, metody podające gotowe wiadomości, metody tworzenia i definiowania pojęć, metody kreatywnego rozwiązywania problemów i podejmowania decyzji, metody hierarchizacji pojęć i rozwiązań, metody eksponujące oraz metody praktycznego działania¹⁵.

Ważnym problemem dydaktycznym jest zagadnienie oceny przydatności metod aktywizujących w procesie edukacyjnym. A. Marszałek zalicza do kryteriów tejże oceny: czas przeznaczony na poszukiwanie rozwiązań, wiek uczniów – poziom edukacji, złożoność sytuacji zadaniowej (problemu), liczbę poprawnych rozwiązań, zakładane cele kształcenia, wyposażenie klas, pracowni, pomieszczeń warsztatowych, przygotowanie metodyczne i merytoryczne nauczyciela, atmosferę kształcenia¹⁶. Dokonując podsumowania, można stwierdzić, iż wybór właściwej metody jest uzależniony od wielu czynników, między innymi od: wieku uczniów, charakterystycznych cech poszczególnych obszarów edukacyjnych, właściwości i specyfiki przedmiotów oraz realizowanych celów i zadań dydaktycznych.

Wykorzystanie metod aktywizujących na poziomie edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej

We współczesnej pedagogice przedszkolnej i wczesnoszkolnej uczenia uznaje się za aktywnego uczestnika i współtwórcę procesu edukacyjnego. W wielu koncepcjach pedagogicznych odnoszących się do małego dziecka, na naczelnym miejscu stawia się jego aktywizowanie, tworzenie sytu-

¹³ J. Krzyżewska, *Aktywizujące metody i techniki w edukacji wczesnoszkolnej*, Suwałki 1998, s. 10.

¹⁴ K. Rau, E. Ziętkiewicz, *Jak aktywizować uczniów*, dz. cyt., s. 65

¹⁵ D. Bernacka, *Od słowa do działania*, dz. cyt., s. 57–59.

¹⁶ A. Marszałek, *Metody aktywizujące w kształceniu*, dz. cyt., s. 214.

acji edukacyjnych sprzyjających działaniu, inspirowaniu, podejmowaniu zadań i wyzwań. Za najlepsze metody uznaje się zatem, jak twierdzi C. Langier¹⁷, te które aktywizują wychowanków, motywują ich do pracy, pozytywnie wpływają na ich wiarę w siebie i swoje możliwości oraz umożliwiają praktyczne wykorzystanie zdobytej wiedzy. Na etapie edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej stosuje się wachlarz różnorodnych metod pracy dydaktyczno-wychowawczej; łączy się metody tradycyjne z metodami aktywizującymi. Odznaczają się one na wspomnianych etapach edukacyjnych swoją specyfiką, wzajemnie się uzupełniają i bardzo rzadko występują w czystszej postaci. Przygotowując zajęcia aktywizujące dla dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym, należy pamiętać o prawidłowej organizacji przestrzeni edukacyjnej, umożliwiającej swobodę działania oraz właściwe relacje społeczne między poszczególnymi uczestnikami zajęć.

Nauczyciel, jak zauważa E. Korczewska¹⁸, powinien, bazując na szczególnej indywidualności dzieci w wieku przedszkolnym, być osobą otwartą na ich pomysły, odznaczać się dużą wrażliwością na ich oryginalne wypowiedzi i sposób myślenia, umieć ukierunkować na konsekwentne poszukiwanie rozwiązań. W rezultacie takiego sposobu pracy dziecko ma szansę ukształtować oryginalność i płynność myślenia, ciekawość badawczą, zdolność do analizowania, wyobraźnię i fantazję, umiejętność wykorzystania i przetwarzania posiadanej wiedzy oraz doświadczeń, radość z możliwości eksperymentowania i działania. Nauczyciel nie powinien narzucać kierunku myślenia, lecz podtrzymywać w dziecku potrzebę poszukiwania własnych rozwiązań. Prowadzenie zajęć metodami aktywizującymi przynosi, w opinii A. Marszałka, wiele korzyści nie tylko uczniom. Stosowanie metod aktywizujących jest również czynnikiem pobudzającym, sprzyjającym samodoskonaleniu się nauczycieli w sferze rozwiązań metodycznych oraz renowacji i pogłębiania wiedzy merytorycznej¹⁹. Wszechstronna aktywizacja uczniów, przechodzenie na coraz to wyższy poziom aktywności może być urzeczywistniane w atmosferze sprzyjającej pracy uczniów, w klimacie autentyczności, wzajemnego zaufania, uświadomienia wspólnych celów oraz budując u wychowanka poczucie bezpieczeństwa w sytuacjach, gdy jego zachowanie będzie odbiegać od powszechnie przyjętego wzorca. Nauczyciel staje się w takim przypadku osobą, która pomaga w rozwoju, dojrzewaniu, w pełnym wykorzystaniu potencjału osobowościowego ucznia.

¹⁷ C. Langier, *Rola nauczyciela w rozwoju aktywności dziecka w młodszym wieku szkolnym*, [w:] *Tradycja i nowoczesność w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, (red.) U. Ordon, A. Pękala, Częstochowa 2008, s. 179.

¹⁸ E. Korczewska, *Na dobry start. Metody aktywizujące w przedszkolu*, „Doradca Nauczyciela Przedszkola”, (2012)12, s. 4–5.

¹⁹ A. Marszałek, *Metody aktywizujące w kształceniu*, dz. cyt., s.214.

Szybki rozwój cywilizacji i wszechobecna zmiana towarzysząca człowiekowi na co dzień, dokonująca się we wszystkich sferach życia, stawiają przed dziećmi duże wymagania, dotyczące umiejętności sprawnej komunikacji oraz współdziałania, a co najważniejsze – twórczej aktywności.

Metody aktywizujące przydatne w procesie edukacyjnym w przedszkolu i w klasach I–III – wyniki badań

Zagadnienie wykorzystania metod aktywizujących przez nauczycieli przedszkoli i klas I–III stało się przedmiotem badania sondażowego (tu: z zastosowaniem ankiety). Ich celem było poznanie opinii nauczycieli przedszkoli i klas I–III na temat przydatności i stopnia wykorzystania metod aktywizujących w procesie edukacyjnym, a także zalet i częstotliwości stosowania tych metod w pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. W badaniach uczestniczyło 89 osób zamieszkujących województwo śląskie (61,6%), podkarpackie (20,2%) oraz łódzkie (18,2%). Wszystkie badane osoby to kobiety, zatrudnione w przedszkolach (57,1%) oraz w klasach I–III szkoły podstawowej (42,9%).

Wiek respondentek (tabela 1) był zróżnicowany: najliczniej reprezentowany był przedział wiekowy powyżej 40 lat (49,5%). Mniej liczną grupę stanowiły osoby mieszczące się w przedziale wieku 31–40 lat (28%) oraz do 30 lat (22,5%). Respondentki w większości były zatrudnione w środowisku miejskim (63,8%). Posiadały wykształcenie wyższe magisterskie, zgodne z wymaganą specjalnością. Cechą różnicującą był stopień awansu zawodowego (tabela 2). Największą grupę tworzyły nauczycielki dyplomowane (53,8%) oraz mianowane (30,5%), niewiele uzyskało status nauczyciela kontraktowego (15,7%). Staż pracy respondentek był również zróżnicowany. Najliczniej reprezentowany był przedział stażu powyżej 20 lat (57,3% respondentek). Znacznie mniej odnotowano nauczycielek o niższym stażu pracy: od 11 do 15 lat (30,3%), a od 16 do 20 lat (12,4%).

Tabela 1. Struktura wieku badanych osób

Wiek	Badani nauczyciele	
	L	%
do 30 lat	20	22,5
31–40 lat	25	28
41–50 lat	44	49,5
Ogółem	89	100

Źródło: opracowanie własne

Tabela 2. Struktura awansu zawodowego nauczycieli

Stopień awansu zawodowego	Badani nauczyciele	
	L	%
Nauczyciel kontraktowy	14	15,7
Nauczyciel mianowany	27	30,5
Nauczyciel dyplomowany	48	53,8
Ogółem	89	100

Źródło: opracowanie własne

Przeprowadzone badania wskazują, co należy uznać za optymistyczne, iż wszyscy nauczyciele wykorzystują metody aktywizujące w pracy dydaktyczno-wychowawczej (tabela 3). Często sięga po taki sposób pracy z dziećmi aż 84,7% respondentów. Niewielka część badanych wykorzystuje je sporadycznie.

Tabela 3. Częstotliwość stosowania metod aktywizujących przez nauczycieli edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej

Kategoria wypowiedzi	Badani nauczyciele	
	L	%
Często	77	84,7
Sporadycznie	12	15,3
Nie stosuję	0	0
Ogółem	89	100

Źródło: opracowanie własne

Badaniu poddano również rodzaj metod aktywizujących, które ankietowani wykorzystują najczęściej (tabela 4). Najbardziej popularne wśród nauczycieli edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej są gry dydaktyczne (75,2%) oraz metody i techniki integracyjne (69,7%). Nauczyci-

cię często stosują również takie techniki aktywizujące, jak: burza mózgów (50,4%) oraz drama (53,8%). Znaczna część ankietowanych (44%) za przydatną w procesie edukacyjnym w przedszkolu i klasach I–III uznała dyskusję.

Tabela 4. Stosowanie metod aktywizujących przez badanych nauczycieli

Metody aktywizujące	Bardzo często		Często		Nigdy		Ogółem	
	L	%	L	%	L	%	L	%
Metody i techniki integracyjne	62	69,7	27	30,3	0	0	89	100
Gry dydaktyczne	67	75,2	22	24,8	0	0	89	100
Drama	48	53,8	41	46,2	0	0	89	100
Burza mózgów	45	50,4	44	49,6	0	0	89	100
Dyskusja	39	44	50	56	0	0	89	100
Gry planszowe	39	44	50	56	0	0	89	100
Metoda projektu	31	34,9	58	65,1	0	0	89	100

Źródło: opracowanie własne

Wybory były wielokrotne, wyniki nie sumują się

Respondentów poproszono o wskazanie metod aktywizujących, które są ich zdaniem najbardziej skuteczne w pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Na podstawie uzyskanych wypowiedzi można wnioskować, że nauczyciele zaliczyli do nich gry dydaktyczne (przede wszystkim gry planszowe) oraz metody i techniki integracyjne.

Wyniki przeprowadzonych badań wskazują, że nauczyciele dostrzegają różnorodne zalety metod aktywizujących. W ich opinii kształtują one różne kompetencje i umiejętności: rozwiązywania problemów (72,8%), współpracy, współdziałania i komunikowania się uczniów (54,9%), a także integrowania grupy (29,1%). Za istotny walor uznano wpływ tych metod na rozwijanie wyobraźni (19,0%). W opinii respondentów uczeń staje się aktywny wówczas, gdy formy i metody pracy wykorzystywane przez nauczyciela są dla niego atrakcyjne oraz gdy w toku działania może realizować własne pomysły oraz zainteresowania. Nauczyciele zapytani o me-

Raporty z badań/Case Reports

tody aktywizujące najbardziej lubiane przez dzieci wymienili: gry dydaktyczne (66%), dramę (51,5%), grę „krasnoludek” (23,5%), grę „pajęczynka” (8,9%).

Część nauczycieli zapytanych o występowanie trudności związanych ze stosowaniem metod aktywizujących wypowiedziała się twierdząco (35,8%).

Tabela 5. Trudności związane ze stosowaniem metod aktywizujących w opinii nauczycieli

Rodzaje trudności związanych ze stosowaniem metod aktywizujących	Badani nauczyciele	
	L	%
Zbyt liczne klasy	32	35,8
Trudności lokalowe (np. małe pomieszczenia)	16	17,9
Niewystarczająca ilość kursów, warsztatów, szkoleń dotyczących wykorzystania metod aktywizujących	15	16,8
Niewystarczająca wiedza nauczyciela na temat możliwości zastosowania metod aktywizujących w przedszkolu i klasach I–III	13	14,6
Brak umiejętności organizacyjnych nauczyciela	6	6,7
Potrzeba dużego zaangażowania w przygotowanie zajęć z wykorzystaniem metod aktywizujących	5	5,6

Źródło: opracowanie własne

Wybory były wielokrotne, wyniki nie sumują się

Do trudności związanych ze stosowaniem metod aktywizujących (tabela 4) badani zaliczyli zbyt liczne klasy (35,8%) i wiążące się z tym faktem problemy z zapewnieniem odpowiedniej przestrzeni dla dzieci (17,9%). Część trudności, zdaniem badanych, dotyczy osoby nauczyciela; zaliczono do nich niewystarczającą ilość szkoleń na temat wykorzystywania metod aktywizujących (16,8%) oraz niedostateczny poziom wiedzy nauczycieli na temat możliwości zastosowania tych metod (14,6%). Pewną trudność stanowi też potrzeba dużego zaangażowania nauczyciela w przygotowanie zajęć z wykorzystaniem metod aktywizujących (5,6%).

Analizując wykorzystanie metod aktywizujących w procesie edukacyjnym w przedszkolu i w klasach I–III 100% badanych podkreśliło ich pozytywne aspekty oraz wskazało na korzyści dla dziecka z ich stosowania (tabela 6).

Tabela 6. Korzyści wypływające dla dzieci ze stosowania metod aktywizujących w opinii nauczycieli

Korzyści wypływające dla dzieci ze stosowania metod aktywizujących	Badani nauczyciele	
	L	%
Aktywizowanie dzieci	78	87,4
Uatrakcyjnianie zajęć	68	76,2
Poprawa komunikacji, współdziałania i współpracy w grupie	42	47,0
Rozwijanie poczucia pewności siebie, wiary we własne siły oraz kreatywności	41	45,9
Poprawa efektów kształcenia	40	44,8
Poprawa relacji między nauczycielem a uczniem, poprawa klimatu społecznego w klasie	20	22,4

Źródło: opracowanie własne
Wybory były wielokrotne, wyniki nie sumują się

Metody aktywizujące korzystnie wpływają na wzrost aktywności dzieci (87,4%) i są, zdaniem większości respondentów (76,2%), ważnym sposobem uatrakcyjniania zajęć oraz poprawy komunikacji, współdziałania i współpracy w grupie dziecięcej (47%). Kształtują u dziecka kreatywność, poczucie pewności siebie oraz wiary we własne możliwości (45,9%). Badani podkreślają, że sprzyjają budowaniu poprawnych relacji między nauczycielem a uczniem (22,4%). Blisko połowa badanych (44,8%) dostrzega wyraźną poprawę efektów procesu kształcenia organizowanego z zastosowaniem metod aktywizujących. Metody te, w opinii badanych, wzbudzają zainteresowanie uczniów, motywują do działania, roz-

wijają możliwości umysłowe uczniów, przynoszą pozytywne efekty na płaszczyźnie kształcenia i wychowania. Zdecydowana większość nauczycieli (76,2%), jak wskazują wyniki badania sondażowego, jest zdania, iż należy stosować łącznie zarówno metody tradycyjne, jak i aktywizujące.

Zakończenie

Współczesny nauczyciel z osoby będącej głównym źródłem wiedzy staje się organizatorem i animatorem działań uczniowskich – osobą wspierającą i inspirującą aktywność ucznia w jego działaniach i zamierzeniach. Nauczyciel jest twórcą, kreatorem wszelkich działań edukacyjnych; dokonuje doboru materiału edukacyjnego, metod pracy dydaktyczno-wychowawczej oraz pełni różne funkcje. Zdaniem badanych, obok tradycyjnych funkcji opiekuńczych, wychowawczych oraz dydaktycznych, powinnością nauczyciela jest zapewnienie uczniom poczucia bezpieczeństwa, klimatu życzliwości i zaufania, gdyż pierwsze lata szkolne kształtują podstawy wiedzy oraz charakter człowieka, a także decydują o stosunku do dalszej nauki. Dziecko, które jest traktowane podmiotowo oraz indywidualnie, staje się aktywne, twórcze, radosne, odważne w myśleniu i działaniu, oryginalne, zainteresowane otaczającym je światem.

Stosowanie metod aktywizujących w procesie edukacyjnym w przedszkolu i w klasach I-III niesie, jak wykazują badania, wiele korzyści dla dzieci, a także dla samego procesu edukacyjnego. Metody te podnoszą efektywność kształcenia, poprawiają skuteczność przekazywania treści, uatrakcyjniają przebieg zajęć, ułatwiają zdobywanie wiadomości i kształtowanie umiejętności. Łączą proces edukacyjny z zabawą, zwiększają jego atrakcyjność, wzbudzają motywację do działania. Przede wszystkim pozwalają maksymalnie aktywizować dziecko, zapewniając jednocześnie wysoką skuteczność nauczania.

Bibliografia

Adamek I., *Podstawy edukacji wczesnoszkolnej*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 1997.

Bernacka D., *Od słowa do działania. Przegląd współczesnych metod kształcenia*, Wydawnictwo Akademickie „ŻAK”, Warszawa 2001.

Ganczarska M., *W poszukiwaniu współczesnego rozumienia metod aktywizujących*, [w:] *Wybrane aspekty procesu kształcenia w reformującej się szkole*, (red.) E. Smak, K. Wereszczyńska, M. Ganczarska, Wydawnictwo „Nowik”, Opole 2011.

Jacewicz A., *Metody aktywizujące i wspierające edukację dzieci w wieku przedszkolnym*, Wydawnictwo NWS, Białystok 2011.

Karbowniczek J., *Zintegrowana edukacja wczesnoszkolna z językiem angielskim. Propozycje rozwiązań metodycznych dla nauczycieli*, Wydawnictwo „Erica”, Warszawa 2012.

Korczevska E., *Na dobry start. Metody aktywizujące w przedszkolu*, „Miesięcznik Pedagogiczny Doradca Nauczyciela Przedszkola”, (2012) 12.

Krzyżewska J., *Aktywizujące metody i techniki w edukacji wczesnoszkolnej*, Wydawnictwo Omega, Suwałki 1998.

Kubiczek B., *Metody aktywizujące. Jak nauczyć uczniów uczenia się*, Wydawnictwo „Nowik”, Opole 2007.

Kupisiewicz Cz., hasło: *Metody nauczania*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna*, (red.) W. Pomykało, Wydawnictwo Fundacja Innowacja, Warszawa 1997.

Langier C., *Rola nauczyciela w rozwoju aktywności dziecka w młodszym wieku szkolnym*, [w:] *Tradycja i nowoczesność w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, (red.) U. Ordon, A. Pękała, Wydawnictwo AJD, Częstochowa 2008.

Marszałek A., *Metody aktywizujące w kształceniu*, [w:] *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*. Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2004.

Nowicka M. (red.), *Zreformowana wczesna edukacja – od refleksji do działań nauczyciela*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2005.

Okoń W., *Nauczanie problemowe we współczesnej szkole*, WSiP, Warszawa 1987.

Rau K., Ziętkiewicz E., *Jak aktywizować uczniów. Burza mózgów i inne techniki w edukacji*, Wydawnictwo G&P, Poznań 2000.

Smak E., Wereszczyńska K., Ganczarska M., (red.), *Wybrane aspekty procesu kształcenia w reformującej się szkole*, Wydawnictwo „Nowik”, Opole 2011.

Tyszkowa M., *Aktywność i działalność dzieci i młodzieży*, WSiP, Warszawa 1990.

Wiatrowska L., Dmochowska H., *Dojrzałość szkolna dzieci a ich gotowość do nauki*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2013.

Wójcik E., *Metody aktywizujące w pedagogice grup*, Wydawnictwo „Rubikon”, Kraków 2008.

Abstrakt

Celem przeprowadzonych badań było poznanie opinii nauczycieli przedszkoli i klas I–III na temat przydatności i stopnia wykorzystania metod aktywizujących w procesie edukacyjnym w przedszkolu i w klasach I–III, a także walorów i częstotliwości wykorzystania tych metod w pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Na podstawie przeprowadzonego badania sondażowego można wnioskować, iż ważnym zadaniem współczesnej szkoły, zwłaszcza na poziomie edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej, powinno być stosowanie różnorodnych metod pracy, a przede wszystkim aktywizowanie dzieci i uczniów. Nauczyciele cenią i bardzo często wykorzystują metody aktywizujące. Do najbardziej przydatnych w ich opinii należą gry dydaktyczne oraz metody i techniki integracyjne. Należy podkreślić, iż badani dostrzegają wiele walorów metod i technik aktywizujących. Ich stosowanie, w świetle zebranych wypowiedzi, korzystnie wpływa na wzrost aktywności dzieci, poprawę atrakcyjności zajęć, poprawę komunikacji, współdziałania i współpracy w grupie dziecięcej, kształtowanie kreatywności, poczucia pewności oraz wiary we własne możliwości dziecka. Metody te przyczyniają się również do poprawy relacji między nauczycielem a uczniem. Co bardzo ważne – blisko połowa badanych dostrzega wyraźną poprawę efektów procesu kształcenia przy zastosowaniu metod aktywizujących.

We współczesnym systemie edukacyjnym podstawą nauczania stają się metody i formy aktywne, które powoli zaczynają wypierać metody podające, pozbawiające dziecko czynnego uczestnictwa zarówno w zabawie, jak i w nauce. W związku z tym niezwykle korzystnym zjawiskiem jest deklarowanie przez badanych nauczycieli częstego wykorzystania metod aktywizujących na poziomie edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej i oczekiwanie dobrych efektów na przyszłość.

Słowa kluczowe: metoda, metody aktywizujące, nauczyciel, edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna.

Research Findings Pertaining to the Use of Activating Methods by Pre-school Teachers in Years I–III

Abstract

The purpose of this study is to identify the opinions of teachers working in both pre-school institutions and Years I–III, regarding the usefulness and applicability of activating methods in the educational process at these levels, and to determine the advantages and optimum frequency of

use of these methods when working with children of pre-school and early-school ages. On the basis of the survey conducted, we can conclude that an important task for contemporary schools, especially at the level of pre-school and early-school education, is the putting into practice of a variety of working methods – amongst these, those that activate children and pupils. The survey conducted reveals that teachers do appreciate the value of activating methods, and very often use them in their work. According to the respondents, the most useful methods are didactic games and activating techniques. Looked at in the light of the answers collected, their use is seen as having a positive influence in respect of increasing children's activity, enhancing the attractiveness of classes, improving communication, cooperation and reciprocity in groups, and developing children's creativity and self-confidence. Moreover, these methods contribute to improving relations between teachers and pupils. It is, moreover, highly significant that almost half of the respondents noticed major improvements in respect of the effectiveness of the educational process when the latter was organized so as to include making use of activating methods.

In the contemporary education system active methods and forms of teaching have become fundamental, and are gradually replacing expository methods, which deprive children of active participation both in play and in learning. The fact that the teachers examined in the course of this study declare that they often use activating methods in their work at the level of pre-school and early-school education may thus be considered a very positive tendency, and we may expect to see positive results issuing from this in the future.

Keywords: method, activating methods, teacher, pre-school and early-school education.

Adres do korespondencji/Address for correspondence
Dr hab. Urszula Ordon, prof. AJD
Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie
Instytut Edukacji Przedszkolnej i Szkolnej
e-mail: u.ordon@ajd.czest.pl

